

Kontrollkäik AS Hoolekandeteenused Erastvere Kodusse

(1) Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 21.01.2013 etteteatamata AS Hoolekandeteenused Erastvere Kodu.

Erastvere Kodu (edaspidi *Kodu*) on AS-le Hoolekandeteenused kuuluv erihoolekandeteenuseid osutav asutus. Kodus osutatakse järgnevaid erihoolekandeteenuseid:

- igapäevaelu toetamine
- töötamise toetamine
- toetatud elamine
- ööpäevaringne erihooldusteenus
- ööpäevaringne erihooldusteenus kohtumäärusega isikule

Kontrollkäigu kestel kontrolliti ööpäevaringse erihooldusteenuse ja ööpäevaringse erihooldusteenuse kohtumäärusega isikule osutamist. Sotsiaalkindlustusameti andmetel osutas Kodu 01.01.2013 seisuga ööpäevaringset erihooldusteenust 119 inimesele ja 40 inimesele ööpäevaringset erihooldusteenust kohtumääruse alusel.¹

Viimati kontrollis õiguskantsler Kodu 15.09.2011.²

(2) Õiguskantsler kontrollis, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artiklis 3 sätestatud riigi ennetusasutuse funktsiooni, kas külastatud asutuses on tagatud isikute põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames külastasid õiguskantsleri nõunikud Kodu ruume ning vestlesid ringkäigu ajal asutuse töötajatega. Eraldusruumi kontrollimisel pöörasid õiguskantsleri nõunikud erilist tähelepanu eraldusruumi sisustusele ning eraldatud isiku nõuetekohase jälgimise võimalustele.

(4) Õiguskantsleri seisukoht

Kontrollkäigul tuvastas õiguskantsler probleemi seoses ohjeldusmeetmete rakendamise registrile ligipääsuga.

Ohjeldusmeetmete rakendamise register

Kontrollkäigul õiguskantsleri nõunikud ohjeldusmeetmete rakendamise registri ega klientide toimikutega tutvuda ei saanud, kuna nimetatud register asub Kodu juhataja arvutis ning teistel töötajatel sellele ligipääs puudus. Vestlustel töötajatega selgus, et töötajate ja õiguskantsleri nõunike ligipääs ohjeldusmeetmete rakendamise registrile oli võimatu, kuna Kodu juhataja tööpäev oli kontrollkäigu ajaks lõppenud.³

¹ Erihoolekandeteenuse osutajate teenusekohtade andmed 01.02.2013 seisuga on kättesaadavad aadressil http://www.ensib.ee/public/erihoolkanne/Erihoolekandeteenuste_osutajad_01022013.pdf.

² Kontrollkäigu kokkuvõte on kättesaadav aadressil:

http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_erastvere_hooldekodu.pdf.

³ Kodu juhataja selgitas hiljem (23.01.2013 e-kirja teel), et eraldamise register asub Kodu juhi arvutis ja on elektrooniline, kus iga kliendi kohta on võimalik personaalsel lehel täita vastavalt registris nõutud andmete põhjal eraldamist puudutav informatsioon ja sellest kliendile teha väljavõte, kui ta seda küsib. Samuti kinnitas Kodu juhataja, et alates tema tööle asumisest (10.08.2009) ei ole Kodus ühegi kliendi eraldusruumi paigutamist toimunud.

Kuna Kodu töötajatel ning teistel õigustatud isikutel (välistel kontrollijatel) puudub igal ajal ligipääs ohjeldusmeetmete rakendamise registrile, põhjendab õiguskantsler ligipääsetava registri vajalikkust.

Põhiseaduse (edaspidi PS) § 13 järgi on igal isikul õigus riigi ja seaduse kaitsele. Nimetatud üldine kaitsepõhiõigus koostoimes PS §-st 20 tuleneva vabadusõigusega tagab selle, et isiku vabaduse võtmine saab toimuda üksnes seaduses ettenähtud alusel ja korras. Ohjeldusmeetmete rakendamine on väga intensiivne PS §-st 20 tuleneva vabadusõiguste riive, mille rakendamisel on kõrgendatud piinava, julma või väärikut alandava kohtlemise oht.

Kahtlemata on eraldamise puhul tegemist isiku põhiõigusi väga intensiivselt riivava toiminguga ja seda tuleks kasutada vaid juhul, kui muude meetmete rakendamine ei ole võimalik. SHS § 20² lg 6 järgi võib isiku eraldada teistest teenust saavatest isikutest kuni kiirabiteenuse osutaja või politsei saabumiseni, kuid mitte kauemaks kui kolmeks tunniks järjest. Samal ajal tuleneb SHS § 20² lg-st 8 eraldamist kasutanud ööpäevaringse erihooldusteenuse osutajale kirjaliku protokoll koostamise kohustus. Protokoll aitab kindlaks teha, kas eraldamine on olnud kooskõlas PS §-ga 20 ning isiku suhtes rakendatud meetmed on olnud kooskõlas PS §-st 11 tuleneva proportsionaalsuse põhimõttega.

Protokoll õigsuse tagamiseks tuleks nõutud andmed kohe fikseerida eraldiseisvas ohjeldusmeetmete rakendamise registris. Õiguskantsler leiab, et sellisteks andmeteks tuleks pidada SHS § 20² lõikes 8 loetletud, protokoll kantavad andmed, välja arvatud info isiku lõhutud või rikutud teenuse osutamise ruumide või sisustuse kohta, b) kas teavitati politseid või kiirabi ning teavitamise kellaaeg ja c) märke eraldatud isikule eraldamise otstarbe ja põhjuse selgitamise kohta.⁴ Protokoll koostamiseks ning ohjeldusmeetmete registri täitmiseks vajalike andmete kohene ülesmärkimata jätmine võib endaga kaasa tuua nimetatud dokumentide ebatäpsuse. Eraldamise vajadus võib tekkida ootamatult ning sellest tulenevalt oleks olukorras, kus eraldamine algab ja lõpeb töövälisel ajal, vajalik tagada asutuse töötajatele võimalus ohjeldusmeetmete registrit täpselt ning kohe täita.

Ohjeldusmeetmete register ja selles sisalduvate andmete perioodiline analüüs võimaldab välja tuua võimalikud ohjeldusmeetmete kasutamise väärpraktikad. Seepärast aitab ohjeldamismeetmete rakendamise register ennetada väärkohtlemise ohtu kõigepealt ohjeldamismeetmete rakendajal endal, kui ta tagantjärele analüüsib registris sisalduvate andmete põhjal toimunud ohjeldamisi. Teisalt tagab selline register aga asutuseväliste järelevalvajatele võimaluse teostada patsientide õiguste kaitseks efektiivset kontrolli ohjeldusmeetmete rakendamise õiguspärasuse üle.

Selleks, et asutusevälised järelevalvajad saaksid oma kohustust täita, on vajalik eraldamiste kohta käiva teabe koondamine kiiret ülevaadet võimaldavasse ning kättesaadavasse registrisse. Kiire ja üldistatud ülevaate saamine asutuses toimuvatest eraldamistest annab asutuseväliste järelevalvajatele võimaluse efektiivselt kontrollida toimunud eraldamiste kui isiku põhiõigusi väga tugevalt riivava toimingu õiguspärasust. Eraldamise andmete kandmine ülevaatlikusse registrisse aitab kaasa isikute põhiõiguste kaitsmisele ning nimetatud registrile ligipääs on vajalik juhtkonnale ja välistele kontrollijatele kiire ja üldistatud ülevaate saamiseks asutuses rakendatud eraldamistest.

⁴ Pärast eraldamise lõpetamist on ööpäevaringse erihooldusteenuse osutaja kohustatud eraldatud olnud isikule selgitama eraldamise otstarvet ja põhjust (SHS § 20² lg 9).

Õiguskantsler on seisukohal, et ohjeldusmeetmete rakendamise register peab olema ligipääsetav selles sisalduvate andmete õigsuse ning asutuseväliste järelevalvajate efektiivse kontrolli tagamiseks. Register peab olema kättesaadav öhtusel ja öisel ajal, kuna sellesse sissekandeid võib olla vaja teha sõltumata kellaajast. Registri pidamine üksnes Kodu juhi arvutis ei taga juurdepääsu seda täitma kohustatud töötajatele ega asutusevälistele järelevalvajatele.

Tulenevalt eeltoodust soovib õiguskantsler AS-l Hoolekandeteenused **tagada Erastvere Kodus eraldamist rakendatavatele töötajatele ning asutusevälistele järelevalvajatele igal ajal juurdepääs ohjeldusmeetmete rakendamise registrile.**

(5) Kokkuvõte

Õiguskantsler teeb kontrollkäigu tulemusel isikute põhiõiguste ja –vabaduste efektiivsemaks kaitseks AS-le Hoolekandeteenused soovitus tagada Erastvere Kodus eraldamist rakendatavatele töötajatele ning asutusevälistele järelevalvajatele igal ajal juurdepääs ohjeldusmeetmete registrile.

Õiguskantsler palub AS-lt Hoolekandeteenused teavet tehtud soovitus täitmise kohta täitmise kohta hiljemalt 01.06.2013.